

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ד / גליון קיב

ערש"ק פרשת ויצא ה'תשס"ז

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת פרשת ויצא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קיב), והוא אוצר בלום מתוך רכבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

845 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017/8

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

"ויצא יעקב – מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם . . פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה"; הטעם דלא הוקשה לרש"י הא דיצחק ורבקה נותרו בעיר ומאי טעמא "פנה הודה וכו'".

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לה עמ' 119 ואילך)

יינה של תורה

"ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו" – הטעם שסיבב האבנים סביב ראשו דוקא; הסברת הענין ע"פ פנימיות הדברים, בעבודת האדם את קונו.

(ע"פ תורת מנחם – התוועדויות ח"ב עמ' 102 ואילך)

חידושי סוגיות

יביא מה ששינה אדה"ז מן הרמב"ם בסדר הדינים בהא דפועל חייב לעבוד בכל כחו; ידייק בלשונות אדה"ז והרמב"ם; יסיק דהרמב"ם נתכוין לחדש שחיוב פועל לעבוד בכל כוחו הוא מתביעת בעה"ב עליו; יבאר דבזה הוסיף אדה"ז לומר דהוא מדין אחד עם החיוב לעבוד בכח, דשניהם הם מהיות הפועל קנוי לבעה"ב.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כה עמ' 139 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע בהא דאין המסחר מפריע לחיי עבודת ה'.

(אגרות קודש חלק ו עמ' שלב)

מקרא אני דורש

”הודה” ”זיוה” ו”הדרה”

”ויצא יעקב – מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם . . פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה”;
הטעם דלא הוקשה לרש”י הא דיצחק ורבקה נותרו בעיר ומאי טעמא ”פנה הודה וכו”

א. ברש”י ריש פרשתנו, על הפסוק ”ויצא יעקב מבאר שבע”: ”לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו – אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם. שבזמן שהצדיק בעיר – הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה; יצא משם – פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה.”

וידועה התמיהה: איך אפשר לומר שכאשר יצא יעקב פנה הודה וזיוה של העיר, והרי נשארו במקום שני צדיקים: יצחק ורבקה! ואיך אפשר לומר שבגלל יציאתו של יעקב בלבד כבר ”פנה זיוה פנה הדרה”?

ובאמת, שבמדרש (ב”ר פס”ח, ו) – מקור דברי רש”י – עמדו על קושיא זו, ותירצו שאף כי יצחק ורבקה נשארו בבאר שבע, בכל זאת ”לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים”;

אבל רש”י לא העתיק דברים אלו מהמדרש – וצריך ביאור: מה טעם לא ראה רש”י לתרץ קושיא פשוטה זו, המתעוררת אצל כל לומד?!

לקראת שבת

ועל פי הידוע בדיוק לשון רש"י ובדבריו, לא חסר ולא יתיר, מסתבר לומר שרש"י השמיט את קושיית ותירוץ המדרש, כיון שלשיטתו קושיא מעיקרא ליתא, וכדלקמן.

ב. ויש לומר בזה, ובהקדים דיוק נוסף בדברי רש"י:

רש"י כותב שהצדיק "הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה" – אולם במדרש שלפנינו נאמר רק "הוא זיוה הוא הדרה", ולא הוזכר פרט זה של "הודה". וצריך ביאור, למה הוסיף רש"י פרט זה של "הודה", ולא עוד אלא שמקדים "הודה" לפני "זיוה" ו"הדרה".

[ולהעיר, שרש"י עצמו בפירושו לרות (א, ז), לא כתב לשון "הודה", אלא לשון "שבחה", וזה לשונו שם: "מגיד שיציאת צדיק מן המקום ניכרת ועושה רושם, פנה זיוה פנה הדרה פנה שבחה של עיר". ונראה שדבריו שם מתאימים לשיטת המדרש כאן המבוארת לקמן, ודו"ק].

ויש לבאר, שרש"י בא להדגיש בזה ענין נוסף בהשפעתו של הצדיק על העיר, שאינו מובן מתוך דברי המדרש כשלעצמם.

כי הנה, יש שני ענינים בהשפעת הצדיק על מקומו:

יש את מה שהצדיק משפיע למקומו זכות בעצם קיומו, שעצם הימצאו של הצדיק בתוך העיר נחשב לעיר לשבח וזכות, שהצדיק מגין בזכותו על העיר ובזכותו נשפעות השפעות טובות וברכה וכו'; אולם יש את מה שהצדיק משפיע לטובה על הנהגתם של בני העיר, על ידי שמכבדים אותו ומתיירים ממנו, ונשמעים לדבריו והוראותיו.

ומתוך דברי המדרש נראה, שמדבר על הענין הראשון, זכות הצדיק שמגין על העיר, ושזכותו ישנן השפעות טובות וברכה. ולכן הצדיק "הוא זיוה הוא הדרה" של העיר: "הדר" במשמעות של כבוד, שכאשר הצדיק נמצא בעיר נעשית העיר עיר מכובדת, עיר שדר בה צדיק; ו"זיו" במשמעות של השפעה והתפשטות, כי כמו זיו השמש המתפשט ממנו להאיר לעולם, כן ממקומו של הצדיק מתפשטות ונשפעות ברכות וישועות.

אולם לדעת רש"י, אין הכוונה כאן להשמיענו זכות הצדיק גרידא, שהוא מביא כבוד והשפעות לעיר מגוריו. דהרי זה למדנו כבר ממעשה סדום בפרשת וירא, ששם לימדה התורה שזכות צדיקים יכולה להציל את כל המקום, "ונשאתי לכל המקום בעבורם". [ואף שיש מקום לחלק, דשם מדובר בעשרה צדיקים ויותר, ואילו כאן אפילו על צדיק אחד בלבד, הרי סוף סוף עצם הענין אפשר ללמוד כבר משם];

ולכן הוסיף רש"י לשון "הוד" ביחס לצדיק, ואף פתח בלשון זו ראשונה. כי "הוד" מדגיש את הענין השני שבהשפעת הצדיק, השינוי לטובה שנעשה בהנהגת בני העיר, על ידי שהם מתיראים מן הצדיק ונוהגים לפי הוראותיו.

והביאור בזה: אמנם "הוד" הוא מלשון אור, כמו "זיו", אבל "הוד" אינו ענין של אור ויופי בלבד, אלא שהוא אור בולט הגורם ליראה ופחד – וכפי שמצינו לגבי משה, שכאשר ראו בני

לקראת שבת

ט

ישראל את קרני ההוד בפניו, הרי "וייראו מגשת אליו" (תשא לד, ל).

והיינו, שזיו החמה וזיו הלבנה אינם פועלים רגש של יראה ופחד, ואדרבה – נהנים מאורם, ואילו קרני הוד של משה פעלו שייראו מגשת אליו. ובענינו, שנוסף על ה"זיו" שמקרין הצדיק על אנשי המקום, בברכות והשפעות טובות, הרי ישנו גם ענין של "הוד", שמקרין אור כזה שפועל על אנשי העיר רגש של ביטול ויראה, המביא לשינוי והטבה בהנהגתם.

ג. ומעתה יובן בפשטות מדוע לא הוקשה לרש"י זה שיצחק ורבקה נשארו בעיר:

אמנם יצחק ורבקה נשארו בבאר שבע, וזכותם בוודאי הגינה על המקום – אבל כאן מדובר על השפעת הצדיק על הנהגתם הטובה של בני העיר, "הוא הודה", וזה לא היה אצל יצחק ורבקה; כי כיון שיצחק "כהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת" (רש"י פסוק יג), מובן שלא בא במגע עם אנשי העיר, להקרין עליהם מאורו וזיוו ולפעול שינוי בהנהגתם, והימצאו בעיר לא השפיע עליהם לטובה.

ובנוגע לרבקה – הרי [מלבד שבאשה לא מתאים כל כך ענין ההשפעה מצד הנהגתה בכללות העיר, כיון ש"כל כבודה בת מלך פנימה"], מסתבר לומר, שרבקה היתה צריכה להימצא במחיצתו של יצחק כל הזמן, כדי לשמש אותו ולסייע במצבו המיוחד שכהו עיניו – ולכן לא התערבה כל כך בעניני העיר להשפיע עליהם וכו'. נמצא, אפוא, שרק יעקב היה זה שיכול היה להשפיע מהודו וזיוו על העיר ולשנות את הנהגתה לטובה – ולכן כאשר יצא מהעיר הרי "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה".

ד. אלא שכל זה הוא לפי פירוש רש"י, שמדגיש את זה שהצדיק הוא הודה של העיר והם מתייראים ממנו ומשנים הנהגתם לטובה, שזה מלכתחילה שייך היה דוקא ליעקב ולא ליצחק ורבקה;

אך במדרש לא הובאה הלשון "הוא הודה", כיון שלדעת המדרש ההדגשה היא על עצם זכות הצדיק והגנתו על יושבי מקומו. ולכן לדעת המדרש מתעוררת הקושיא מזה שיצחק ורבקה נשארו בעיר – כי לענין עצם זכות הצדיק אין נפקא מינה בזה שיצחק "כלוא בבית" [ואדרבה: דוקא אז ייחד הקב"ה את שמו על יצחק, כדברי רש"י (שם), ש"כהו עיניו וכלוא בבית והרי הוא כמת ויצר הרע פסק ממנו", ולכן הקב"ה ייחד עליו שמו ללא חשש, אף שבדרך כלל אין הקב"ה מייחד שמו על צדיקים בחייהם; ומובן אפוא שגדלה זכותו ביותר].

ועל כך מתרץ המדרש, ש"אינו דומה זכותו של צדיק אחד לזכותו של שני צדיקים".

יינה של תורה

הדרך להשמר מהשפעת העולם

“ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו” – הטעם שסיבב האבנים סביב ראשו דוקא; הסברת הענין ע”פ פנימיות הדברים, בעבודת האדם את קונו

א. פרשתנו מתחלת בסיפור יציאתו של יעקב אבינו מבאר שבע, ומספרת: “ויפגע במקום וילן שם . . . ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו” ומפרש רש”י: “עשאן כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות”.

וצריך להבין: ממה נפשך, אם בטח יעקב בה’ שישמרוהו לא ה’ לו לעשות מרזב סביב לראשו, ואם לא רצה לסמוך על הנס – ה’ לו לעשות מרזב סביב לכל גופו?

ב. ביאור הסיפור והלימוד ממנו בעבודת השי”ת, יובן בהקדים: נאמר בתהילים (קכח, ב): “יגיע כפיך כי תאכל”, “כפיך” דייקא, משום שהעיסוק בפרנסה צריך להיות עם הידים בלבד, ואילו הראש ישאר פנוי, כדי שיוכל להיות שקוע ומונח בתורה ועבודה.

רק כאשר “יגיע כפיך (בלבד) כי תאכל” אזי, כסיום הכתוב “אשריך וטוב לך”, לא רק ברוחניות, אלא גם בגשמיות. כי ריבוי ההתחכמות והתחבולות בעניני פרנסה (“יגיע ראשך”), לא זו בלבד שאינם מועילים, שהרי ברכת ה’ היא תעשיר, הם עוד מקלקלים, שכן “לא לחכמים לחם” (קהלת ט, יא).

לקראת שבת

יא

ובנוגע לענייננו: בצאתו לחרן ידע יעקב היטב לאיזה מקום הוא הולך – חרנה – "חרון אף של עולם" (רש"י ס"פ נח) – ולקראת מה הוא הולך, וידע שהוא יצטרך לעבוד לפרנסתו אצל לבן הארמי, ושגם קודם בואו לחרן, בהיותו בדרך, ישנם חיות רעות (דאגות באשר לעתיד). וכדי להגן על עצמו שיציאתו לעולם, לא תשפיע עליו, עשה לעצמו "מרזב סביב לראשו" כמין חומת הגנה על ראשו ששום דבר לא יפגע בו, כך שהתעסקותו בפרנסה, בבית לבן, וההכנה לזה, בהיותו בדרך, תהי' באופן ד"יגיע כפיך" בלבד, ואילו ראשו ישאר מונח בתורה ועבודה.

ג. את ה"מרזב" עשה יעקב "מאבני המקום" – אבנים דוקא. ממיין הדומם, שאין בהם חיות, אפילו לא של נפש הצומח. ותוכנם בעבודת השם: כשעובד את ה' מחמת קבלת עול מלכותו ית', לא מחמת איזו השגה או רגש.

והענין בזה: כדי שהיציאה לעולם, לא תפעל עליו, לא מספיק שיהיו לו השגות רוחניות ויהי' מלא רגשות עילאיים, כי אם צריך "קבלת עול מלכות שמים" בשלמות (ברכות יד, ב), ביטול מוחלט, שירגיש את עצמו כאבן דומם, "אם לא שותי ודוממתי" (תהלים קלא, ב. כפי' הראב"ע שם), "ונפשי כעפר לכל תהי'".

דכשם שהדומם, אינו יכול להתנועע מעצמו, עד שמישהו לוקח אותו ומעבירו ממקום למקום, כך צריך הוא להרגיש את עצמו כדומם – עבד פשוט – שהקב"ה נושאו ממקום למקום (מבלי שהוא יפריע) כדי למלא את הכוונה והשליחות שהוטלה עליו.

זה גם תוכן המסופר בהמשך על עשיית הנדר ע"י יעקב, "וידר יעקב נדר וגו'" – התקשרות לה' ע"י נדר דוקא. כי ענינו של נדר הוא שגם אם מצד הרצון ההגיון והרגש האדם לא הי' עושה את הדבר, נאלץ הוא לעשותו מחמת הנדר, מתוך קבלת עול.

שכרה של התנהגות כזו היא, כפי שמופיע בסיום הענין: "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהי' בית אלקים" – שאף שמדובר אודות אבנים סתם (לא אבנים יקרות וכדו') שנמצאו באמצע הדרך, מכל מקום נעשים הם "בית אלקים". כלומר, שגם הדברים הרגילים והפשוטים של היהודי נעשים חדרים בקדושה "בית אלקים".

חידושי סוגיות

בגדר חיוב פועל לעבוד בכח

יביא מה ששינה אדה"ז מן הרמב"ם בסדר הדינים; ידייק בלשונות אדה"ז והרמב"ם; יסיק דהרמב"ם נתכוין לחדש שחיוב פועל לעבוד בכל כוחו הוא מתביעת בעה"ב עליו; יבאר דבזה הוסיף אדה"ז לומר דהוא מדין אחד עם החיוב לעבוד בכח, דשניהם הם מהיות הפועל קנוי לבעה"ב

"כי בכל כחי עבדתי את אביכן"

(פרשתנו לא, ו)

א.

שינוי אדה"ז מן הרמב"ם באיסור פועל להחליש עצמו קודם מלאכתו

בדיני שכירות מצינו איסור מחודש, מלבד מה שהזהירה תורה על בעל הבית מלעכב שכר הפועל, וז"ל הרמב"ם בהל' שכירות (פי"ג ה"ז): כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר העני, כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעה"ב ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן ומוציא כל היום במרמה, אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן. . . וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר (פרשתנו לא, ו) "כי בכל כחי עבדתי את אביכן" כו'.

והנה, הלכה זו הביאה גם כ"ק אדמו"ר הזקן בשולחנו (חומ' הל' שאלה ושכירות וחסמה ס"כ), אלא ששינה בזה מן הרמב"ם, דהרמב"ם הביא כבר בהלכה שקודם לזה, דאיכא איסור על הפועל להעביד א"ע יתר על המידה (קודם שבא לעבוד אצל בעה"ב זה), כיון שעיי"ז יחלש

לקראת שבת

יג

כוחו ולא יוכל לעבוד כראוי ונמצא גוזל את בעה"ב¹, אמנם אדה"ז הביא דין זה רק בהמשך להאיסור האמור, ולבד מזה גם שינה בכמה לשונות מן הרמב"ם (כדלהלן), וז"ל שם: "וכדרך שבעל הבית מוזהר שלא לגזול שכר העני ולא לאחרו, כך העני מוזהר שלא יבטל מלאכת בעה"ב ויבטל מעט מכאן ומעט כאן ומוציא כל היום במרמה, אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן . . לפיכך אין הפועל רשאי לעשות מלאכה בלילה ולהשכיר עצמו ביום, וכן אין האדם רשאי לעשות מלאכה בבהמתו בלילה² ולהשכיר ביום, ואין הפועל רשאי להרעיב ולסגף עצמו³ שהרי מחליש כחו ולא יוכל לעשות מלאכת בעה"ב בכח".

היינו דאיכא בזה שינוי עיקרי מן הרמב"ם⁴, דהרמב"ם הזכיר איסור זה עוד קודם שהביא עיקר האיסור דגזילת הפועל מבעה"ב (וכ"ה בטושו"ע ולבוש (תו"מ סו"ס שלז), שהביאו הדינים כסדר שהביאם הרמב"ם), ונראה דס"ל שאינו מכלל זה אלא הוא איסור בפ"ע, משא"כ אדה"ז הביאו בהמשך להאיסור, דכיון שאסור לגזול "לפיכך כו", היינו דמשמע לי' שהוא מגדר האיסור הזה עצמו.

[ובפשטות ה' נראה, שאף להרמב"ם הוא מגדר אחד, ורק שהקדימו לאיסור גזילה בשעת מלאכה, כיון שהוא קודם לו בזמן, דמיירי קודם שבא פועל אצל בעה"ב (וזהו מכללות החילוק בין סגנון הרמב"ם ואדה"ז, דהרמב"ם כתב ספרו רק על מנת להודיע "המעשה אשר יעשון", ולזה לא הביא כלל בהלכותיו טעמי הדינים וגדריהן כו', ועד"ז הוא דרך המחבר בשולחנו, וזהו שכאן הביאו ההלכות כסדר זמן קיומם בפועל, משא"כ אדה"ז שכלל בחיבורו "הלכות בטעמיהן"⁵ (כמ"ש ב"הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל"), ולכך סידר דין זה ע"פ גדרו, והביאו רק אחר שהגדיר איסור גזילת הפועל, דמזה נסתעף איסור אחר מה שאסור לו להחליש עצמו קודם עבודתו).

ועוד אפ"ל, דכיון שאיסור זה הוא מכלל "מרמה" שיכול הפועל לעשות לבעה"ב שלא בשעת מלאכה, הקדימו הרמב"ם והביאו מיד בהמשך להלכות שלפנ"ז⁶ בדבר ה"מרמה"

שם. אבל בירושלמי שם ליתא תיבות אלו. (4) השינוי שברמב"ם מתחיל ההלכה "כדרך", ובשו"ע אדה"ז "וכדרך" – יש לומר, כי בשו"ע אדה"ז בא בהמשך להלכות הסמוכות לפנ"ז (באותו הסימן) שבהן מדובר על האזהרה "שלא לגזול שכר העני ולא לאחרו"; משא"כ ברמב"ם כתב עד"ז לא בפרק זה, כ"א לפנ"ז – בפ"א שם, ותחלת ההלכה (ה"ז) "כדרך שמוזהר" – באה כסיום כל הלכות שכירות.

(5) ראה קו"א בשו"ע אדה"ז הל' ת"ת רפ"ב.

(6) וזה גופא בא בהמשך לתחלת ההלכה "רשאי בעל הפרה להרעיב פרתו ולסגפה כדי שתאכל הרבה

(1) ומקורם בתוספתא ב"מ פ"ח, ב: ירושלמי דמאי פ"ז ה"ג – כנסמן במ"מ והגה"מ לרמב"ם שם.

(2) ברמב"ם שם (ה"ו) "או לדוש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית" – ועד"ז הוא בסמ"ג דלקמן הערה 11 (ובתוספתא שבהערה 1 "לחרוש" (וכ"ה ברי"ף ב"מ פ"ז (פט, א) וברא"ש שם ס"ג)). ובירושלמי (שבהערה 1) "לא יחרוש אדם בפרתו בלילה וישכירנו ביום". ולכאורה הוי שינוי בדין, אם האיסור הוא דוקא כשעובר בלילה או רק בערבית – ראה חסדי דוד לתוספתא שם.

(3) ברמב"ם שם מוסיף: ומאכיל מזונותיו לבניו. ועד"ז הוא בטושו"ע שלקמן בפנים. והוא כבתוספתא

לקראת שבת

שהתירו לפועל שלא בשעת מלאכתו – "ורשאיין פועלין⁷ לטבול⁸ פתן בציר כו", ע"מ להדגיש דאעפ"כ אסרוהו מלהעביד א"ע יתר על המידה, וכפי שנרמז בלשון הרמב"ם דהוא בהמשך אחד – "אבל אין הפועל רשאי כו"⁹.

אמנם עדיין אי"ז ביאור מספיק¹⁰, ויותר נראה שאיפלגו כאן אף בגדר האיסור, דהא כאמור הרמב"ם הזכירו קודם שדיבר כלל מענין גזילת הפועל, ורק בהלכה שלאח"ז מתחיל בזה בסגנון מחודש – "כדרך שמוזהר בעה"ב כו' כך מוזהר העני כו" – משמע דע"ע לא דיבר מזה האיסור כלל].

אכן, הסמ"ג (מ"ע סוף מצוה צא¹¹) כתב להדיא דהאיסור שאסרו על הפועל להחליש עצמו מקודם, הוא מכלל האיסור דמחוייב לעבוד בכל כוחו ולא לגזול את בעה"ב כו', והיינו כדרך אדה"ז דהוה מגדר אחד. ועדיין יל"ע טובא בזה, במאי קמיפלגי אי נימא דהוא שם אחד או שהם ב' איסורים נפרדים.

ב.

ידייק בשינויי הלשונות דאדה"ו, ויקדים כמה דיוקים בדברי הרמב"ם

והנה, לבד משינוי זה, יש לדייק קצת מה ששינה אדה"ז בכמה לשונות מן הרמב"ם, חדא,

מקומות הנ"ל ובשו"ע אדה"ז שם "להשקותו" (ע"ד בטושו"ע שם "להשקות את הפועל").

(8) כ"ה בגמ' שם. רא"ש שם. טושו"ע (ושו"ע אדה"ז) שם. אבל בתוספתא שם "לאכול".

(9) ולהעיר שבתוספתא שם באים בהלכה א', אבל בסדר הפוך – מתחיל בהאיסור "אין הפועל רשאי כו", ואח"כ – "ורשאיין פועלין לאכול פתן בציר כדי שיאכלו כו".

(10) אבל אפ"ל כן בנוגע לשו"ע המחבר, שאינו מתחיל ההלכה "כדרך שמוזהר בעה"ב כו" כברמב"ם. ובפרט ששו"ע המחבר עיקרו הוא מעשה הדינים, ולא כברמב"ם שבעיקרו הוא (גם) ספר ידיעות ההלכות – ראה לקר"ש חט"ו ע' 374. ועוד.

(11) ושם: גרסינן בירושלמי דמס' דמאי ובתוספתא דב"מ אין הפועל כו' (ומסיים) מפני גזל מלאכתו של בעל הבית שהרי ישל כחו ויתחלש דעתו ולא יעשה מלאכה בכח והרי יעקב אבינו אמר כי בכל כחי עבדתי וגו'.

מן הדייש ורשאי השוכר להאכילה פקיעי עמיר כו", שהוא בהמשך והסיום דהפרק שבו מדובר בדיני לא תחסום שור בדישו.

משא"כ בשו"ע אדה"ז בא סעיף זה בהמשך לפרטי דיני לא תלין כו' של פועל (וכיו"ב); ודיני לא תחסום, וכן הדינים שהפועל אוכל בשעת מלאכתו – כתב לאח"ז (סכ"ב ואילך).

ובשו"ע המחבר דינים אלו בנוגע לפועל הם הסיום דסימן (שלז) "דין אכילת פועל בשעת מלאכה ממה אוכל ומתי אוכל", והסימן שלאח"ז (שלח) – "דין אכילת בהמה בשעת מלאכה ואיסור חסימתה", והסימן שלאח"ז (שלט) – "לתת שכר אדם ובהמה וכלים בזמנו ומתי זמנו". ואכ"מ.

(7) כן הוא בדפוסים שלפנינו ברמב"ם ובתוספתא שם. ב"מ פט, סע"א (רי"ף שם. רא"ש שם ס"ג). אבל בשו"ע אדה"ז (שם סכ"ד) הפועל רשאי לטבול פתו (וכבטושו"ע שם סט"ו). ועד"ז הוא השינוי (בין לשון יחיד ול' רבים) בהבא לפני"ז ברמב"ם: ברמב"ם שם "ורשאי בעה"ב להשקות פועלים" (וכן בשאר

לקראת שבת

טו

שהשמיט¹² התיבות שכ' הרמב"ם בדבר האיסור להחליש עצמו מקודם – "מפני גזל מלאכתו של בעה"ב"¹³, ותו, דהרמב"ם כתב בטעם הדבר – "שהרי תשש כחו ותחלש דעתו ולא יעשה מלאכה בכח", ואדה"ז שינה בזה וכו' "שהרי מחליש כחו ולא יוכל לעשות מלאכת בעה"ב בכח"¹⁴.

ויש לבאר בכל זה בהקדם איזה דיוקים בדברי הרמב"ם, דבסיום דבריו גבי יעקב אבינו ע"ה, הוסיף עוד ד"לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר (פרשתנו ל, מג) ויפרץ האיש מאד מאד", וזה דבר פלא שיוסיף הרמב"ם בהלכותיו מדברי אגדה מה שאין בו שום נפקותא לדינא (ובודאי לא עשה זה אך כדי לסיים הל' שכירות ב"דבר טוב", שהא מצינו בכמה הלכות שלא הקפיד ע"ז¹⁵, ומוכח דבמקומות שהביא מן האגדות הוא משום שנוגע לגדרי הדין וכיו"ב, ומלבד זה מוכח בנדו"ד שיש בזה לימוד, דבטושו"ע שם הובאה ג"כ אגדה זו, ושם אינו בסיום ההלכות, ובשו"ע אדה"ז הביאו באמצע הסעיף הנ"ל), ואדרבה – בזה רק הקשה הרמב"ם על דברי עצמו¹⁶ מ"ש מקודם שהוא חיוב לנהוג כיעקב, דהא ממה שיעקב קיבל ע"ז שכר מיוחד מן שמיא מוכח דהי' בזה הנהגה שהיא לפנים משורת הדין.

וגם יש לדייק בלשונו גבי הראי' שהביא מיעקב, שכ' "שהרי יעקב הצדיק אמר כו'", דאינו בל' הרגיל, ובכ"מ כותב "שנאמר" וכיו"ב. וגם מה שבחר בהתואר ד"צדיק" גבי יעקב¹⁷, ולא בתואר הרגיל¹⁸ "יעקב אבינו"¹⁹, ומה גם שבזה לכאורה הדגיש בהיפוך, דהי' צדיק הנוהג גם במה שאינו מחוייב מן הדין. וכמשי"ת להלן דבזה הגדיר הרמב"ם כמה גדרות בדין זה.

טוב – ראה שיחת ש"פ מקץ תשד"מ ע"ד הסיום דס' נשים וס' טהרה ברמב"ם).

16) ובמילא בהעתקתו בשו"ע אדה"ז שם.

17) ולהעיר, שבטור שם – אף שמקדים "כתב הרמב"ם כו'" – מעתיק הל' "שכן יעקב אמר כו'" (ומשמיט "הצדיק").

18) ראה לדוגמא – הל' יסוה"ת פ"א ה"ט–י (בנוגע למשה)^א: פ"ו ה"ט (אברהם): פ"ז ה"ג (יעקב): שם ה"ו, פ"ח פ"ט ה"א וה', פ"י ה"א וה' (משה): הל' ע"ז פ"א סה"ב ואילך (אברהם, יעקב ומשה). ועוד.

19) וכ"ה הלשון בסמ"ג שם. לבוש שם. ולהעיר מרמב"ם סוף הל' מילה "בוא וראה כמה חמורה מילה שלא נתלה למשה רבינו עלי" – ומשנה

12) וגם בתחילת הסעיף כותב "שלא יבטל מלאכת בעה"ב", ומשנה מלשון הרמב"ם שם "שלא יגזול מלאכת בעה"ב". אבל להעיר, שגם בטור שם, אף שמקדים "כתב הרמב"ם", כ' "שלא יבטל כו'".

13) וכ"ה בתוספתא שם. ובירושלמי שם "מפני שהוא ממעט מלאכתו של בעה"ב". ובטושו"ע (ולבוש) שם (סי"ט) "מפני ביטול מלאכתו של בעה"ב".

14) ועד"ז הוא בטושו"ע שם (ולבוש) שם: שהרי מחליש כחו שלא יוכל לעשות מלאכת בעה"ב בכח".

15) ויתירה מזו: שאפילו בסיום (י"ד) ספרים אין הרמב"ם מקפיד לסיים דוקא בדבר טוב (ראה סיום ספר נשים). אבל שם רק תיבה האחרונה אינו דבר

(א) שם פ"ה הי' "יוסף הצדיק" – אבל שם מובן הטעם.

לקראת שבת

[ובפשטות ה' נראה, דבזה הדגיש שדין זה אינו נלמד מהתם, דהא אין למדין מקודם מתן תורה²⁰, אלא הוא רק כעין אסמכתא או גילוי מלתא וכיו"ב על חשיבות עבודת הפועל לבעה"ב, אבל זהו דוחק ביותר, דמצינו בפירוש שהביא הרמב"ם מה שלמדו מקודם מ"ת, וכמו מה שלמדו מהכתוב דפרשתנו (כט, כז²¹) – "אפילו בחולו של מועד אין נושאים נשים . . . לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, שנאמר מלא שבוע זאת ונתנה לך גם את זה" (הל' אישות פ"י הי"ד²²), וכבר האריכו במפרשים²⁰ כמה שאינו בסתירה להא דאין למדין מקודם מ"ת, וכ"ש בנדו"ד דלא מיירי בדין פרטי, אלא בכללות דרך הנהגת הפועל שנהגו בין בני אדם, דפשיטא דאיכא למילף²³ אף מקודם מ"ת²⁴. ועוד זאת דמצינו אף בענין זה גופא, דילפינן בגמרא (ב"מ צג, ב) מעבודת יעקב לדיני שומרים – "עד מתי שומר שכר חייב לשמור, עד כדי הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה" (פרשתנו לא, מ)²⁵].

ג.

יבאר דלהרמב"ם חוב הפועל לעבוד בכל כחו הוא חוב ממוני לבעה"ב

ויובן כ"ז, בהקדם גדר החיוב ד"לעבוד בכל כוחו", דה"י אפשר לומר בזה שאינו ממש מכלל איסור גזילה מבעה"ב, דהא מיירי במי שעובד בכל הזמן שנתחייב לבעה"ב ובכח (שכבר בהלכה שלפנ"ז הביא האיסור דלהחליש א"ע, כיון שמחוייב לעבוד בכח), ורק שאינו עובד בכל כחו, דאין לבעה"ב שום תביעת ממון עליו, ורק שאעפ"כ הוא דרישת התורה מן הפועל שיעבוד בכל כוחו, אף שאינו ממה שיכול בעה"ב לחייבו. ולשולל סברא זו הביא הרמב"ם דין זה בהמשך לכללות האיסור דגזילה מבעה"ב, "וכן חייב לעבוד בכל כחו", ללמדך דהוא מגדר אחד, ומי שאינו עובד בכל כחו ה"ה כמי שאינו עובד בכל זמן המלאכה, ואף חיוב זה הוא ממה שמחוייב לבעה"ב.

ורק לראי' על ענין זה גופא (דגדר חיוב העבודה בכח, הוא מחיובי הפועל לבעה"ב) הביא מהא דמצינו ביעקב, דההוכחה שבזה אינה רק ממה שאמר יעקב "כי בכל כחי עבדתי

שיש בו טעם וסברא: במקום שאין סברא לחלק: לימודים שהם בתורת גילוי מילתא. וראה לקו"ש ח"א פרשתנו (ע' 65 ואילך) ע"ד הלימוד דאין מערבין שמחה בשמחה דלמדין מפרשתנו. 24) להעיר מדברי הרמב"ן עה"ת (וישלח לה, יג): ועל דעתו הדינין שמנו לבני נח כו' מצות שלהם . . . בדיני גניבה ואונאה ועושה ושכר שכיר ודיני השומרים כו' ודיני מקח וממכר. והיינו שתוכן הדינים דפ' משפטים ה"ז בכלל ז' מצות ב"נ. 25) וראה שאילתות פרשתנו שאילתא כ.

מלשון המשנה (נדרים לא, ב) "למשה הצדיק". וראה לקו"ש חכ"ה ע' 58 הערה 40. 20) ראה שד"ח כללים מערכת האל"ף כלל שכא. פאת השדה כללים מערכת אל"ף סקל"ה סק"י. אנציקלופדי' תלמודית ערך אין למדין מקודם מ"ת. וש"נ. 21) וראה פרש"י שם – מירושלמי. וברמב"ן שם. 22) מירושלמי מו"ק פ"א ה"ז. 23) מהאופנים שאפשר ללמוד מקודם מ"ת (ראה בהנסמן בהערה הנ"ל): אופני קיום המצוה: דבר

לקראת שבת

יז

את אביכין" (ואדרבה, בזה עדיין אינו מוכח שהי' מחוייב, דאפ"ל שאמר כן ע"מ להדגיש²⁶ שהנהגה זו קיים לפנים מן השורה²⁷), אלא מהמשך דברי הרמב"ם, מה שעיי"ז נטל שכר זאת כו' ויפרוץ כו', פירוש דאין הכוונה בזה לשכר מן שמיא שקיבל על מעשיו, כ"א שאף על ענין זה (שעבד בכל כחו) קיבל משכורתו²⁸ כמו שהבטיח לבן ("נקבה שכרך") להרבות מקנהו כו', ונתקיים בו "יפרוץ גו'" (אף שלבן עצמו נתכוין מתחילה לרמותו וכו').

ולזה נקט בלשון "שהרי כו'" (ולא "שנאמר"), דהא לא נתכוין לומר שדין זה נלמד מהתם, ורק הוכיח בגדר הדין שחיוב זה הוא מחיובי פועל לבעה"ב, וראי' זו אינה כלל מהכתוב שהביא, אלא מהמשך דבריו מה שקיבל ע"ז שכר. והדגיש זה אף במה דנקט התואר "צדיק", דכבר הדגיש בריש הל' דעות תואר זה גבי מי שמקיים החיובים שהם מן הדין, והביא שם (פ"א ה"ד) גבי מי שנוהג ב"דרך ישרה היא מדה בינונית"²⁹, דנק' בל' הכתוב "צדיק"³⁰ (ומי שהוא "מדקדק על עצמו ביותר" ונוהג "לפנים משורת הדין" נק' "חסיד" (שם ה"ה)), ולכך נקט תואר זה הכא, לומר שדבר זה שקיים יעקב הי' ממה שמחוייב מן הדין (כדמוכח ממה שנכלל במשכורתו, כנ"ל), ולא הי' בזה הנהגה שהיא מיוחדת רק ל"אבות" וכו"ב³¹, דהא הוא חיוב כלפי בעה"ב.

ד.

יחדש דבהא נופא שינה אדה"ז, לומר דהוא דין אחד ממש עם חיוב מלאכה בכח

אמנם, בחידוש זה גופא יש לחקור, אי נימא דהוא חיוב נוסף כלפי בעה"ב, היינו דמלבד

30) וראה שם ה"ו "כך למדו בפירוש מצוה זו מה הוא נקרא חנון כו' צדיק וישר כו'".

31) אין לזה סתירה מהמבואר בלקו"ש חכ"ה ע' 58 (כנ"ל הערה 19) בהטעם דשינה הרמב"ם בסוף הל' מילה מלשון צדיק שבמשנה להדגיש שהוא דבר הנוגע לא רק למשה הצדיק, כי בהל' דיעות מדובר (בצדיק חכם וחסיד) בדיעות ומדות הנוגעות ביחס בין אדם לחבירו, ועד"ז הוא בנדר"ד, ואין זה שייך (כ"כ) להמדובר בהל' מילה מצוה שבין אדם למקום שבזה אפ"ל שהכוונה לצדיק ממש (וע"ד הלשון "צדיק" "צדיקים" בהל' תשובה פ"ו ה"ד. פ"ז ה"ד. פ"ח ה"א וב'). ובפרט דבא לומר החומרא דמצות מילה "כמה חמורה מילה שלא נתלה כו' עבורו אפילו שעה אחת כו'", אין מקום לכתוב ל' צדיק כי אפשר לבעל דין לחלוק שרק לצדיק כפשוטו לא נתלה אפילו שעה אחת (ולא למי שהנהגה שלו ישרה, או צדיק בדינו ככרפ"ג דהל' תשובה שם).

26) וכמ"ש המאירי ב"מ שם (לדעת רבה) – גבי הפסוק "הייתי ביום אכלני חורב גו'".

27) וראה גם מדרש הגדול פרשתנו לא, לט. פי"א בן הרמב"ם שם. ועוד.

28) וכמ"ש הרמב"ם בפיה"מ ריש פאה, שזהו החילוק בין ה"מצות המיוחדות לאדם בנפשו במה שיש בינו ובין הקב"ה", שבזה "תחשב לו לצדקה ויגמלהו הקב"ה עלי' לעוה"ב", וה"מצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם (בין אדם לחבירו)" "שתחשב לו לצדקה לעוה"ב לפי שעשה המצוה וימצא טובה בעוה"ז בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם כי כשינהג מנהג הזה ינהגו אחרים כמנהגו יקבל כמו כן שכר מהענין ההוא".

אלא שבנדר"ד "נטל שכר זאת" לא מלבן הארמי באופן ישר.

29) אף שהוא עצמו מתארו (שם ובה"ה) "חכם" ושהיא "מדת חכמה".

לקראת שבת

מה שמחוייב אליו לעשות המלאכה בכח הראוי, דבלא זה ליכא כאן שם מלאכה כלל, ישנו חיוב אחר שמחוייב אליו – לעבוד בכל כחו. או שנאמר, דהוי ממש דין אחד, ובמה שמחוייב לבעה"ב לעבוד בכח וכו', נכלל כבר הא דמחוייב ג"כ לעבוד "בכל כחו".

ובזה הוא החילוק בין שיטת הרמב"ם לאדה"ז בזה, דהרמב"ם שהביא ההלכה דאסור להחליש עצמו, בהלכה בפ"ע מקודם שהביא כללות איסור גזילה מבעה"ב, הדגיש בזה דהם ב' חיובים נפרדים שמחוייב לבעה"ב, ובתחילה הביא מה שאסור לו להחליש א"ע קודם מלאכתו, דהוא מה שמחוייב לעבוד בכח, ולאח"ז הוסיף חיוב האחר שכיון שאסור עליו לגזול מבעה"ב מאומה כו' (שלכן חייב לעבוד בכל זמן מלאכתו), מחוייב ג"כ לעבוד בכל כחו. ובסברת החילוק בין ב' הדינים נ"ל, דהחיוב הראשון הוא בהחפצא דהמלאכה עצמה, שבלא שיעבוד בכח אין ע"ז שם מלאכה כלל, משא"כ החיוב לעבוד בכל כחו, הוא ממה שבחיובי גברא בין הפועל לבעה"ב, שבעה"ב יכול לתבוע ממנו הנהגה זו להיותו קנוי³² אליו³³.

משא"כ אדה"ז ס"ל דהם חיוב אחד, וליכא חילוק בין הגברא להחפצא, דב' החיובים הם ע"מ שיהי' כאן שם דמלאכת בעה"ב, וע"מ שיחול שם זה אינו מספיק מה שיעבוד בכח לבד, דבלא שהוא בכל כחו עדיין ליכא ע"ז שם "מלאכת בעה"ב" כלל. ולכך הביא אדה"ז ב' הדינים בחדא מחתא, לאחר שהקדים איסור גזילה מבעה"ב, ללמדך דב' חיובים אלו (לעבוד בכח, ולעבוד בכל כחו) גזילה אחת הם מבעה"ב, ובלעדם ליכא שם "מלאכת בעה"ב" ע"ז. היינו, דלאדה"ז אף החיוב הראשון מה שצריך לעבוד בכח, אינו רק חיוב על החפצא, להיות כאן שם מלאכה, אלא הוא ג"כ מחיובי הגברא הבאים מחמת היות הפועל קנוי לבעה"ב³⁴,

לבטל "מעט בכאן ומעט בכאן" מהא ש"הקפידו על ברכה רביעית כו" – דלכאורה ה"ז גזילה! (ב) ההקדמה "כדרך שמוזהר בעה"ב שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו כך העני כו" – למאי נפק"מ? – כי הדיוק בזה הוא (לא רק ש"לא יגזול כו", כ"א גם) "ולא יעכבנו", שאין בזה גזל (שהרי משלמו אח"כ), ומ"מ ה"ז (כעין) גזל העני מפני שהוא משועבד אליו לשלמו תיכף (ו"כך העני" – גופו קנוי לבעה"ב לדקדק בזמנו ולעבוד בכל כחו גם כשאין הפסד לבעה"ב).

(34) ראה שו"ע אדה"ז הל' שאלה ושכירות וחסומה סכ"א (מרמב"ם הל' שכירות פ"ט ה"ד. שו"ע חו"מ ששל"ג ס"ג): פועל העובד לבעה"ב בין בשכירות לזמן בין בקבלנות אפי' כבר קיבל כל שכרו

(32) ראה ריטב"א ב"מ (י, א וברפ"ו שם). ועוד. וכ"ה דעת הרמב"ם (הל' מכירה פ"ג ה"ט"ו – ראה בכ"ז מחנה אפרים הל' שכירות פועלים ס"א–ב וס"ו (וע"ש סוס"א, דמהרמב"ם הנ"ל נראה דכל פועל גופו קנוי – לא רק כאשר נשכר לבעה"ב לכל מלאכה)).

(33) ואולי י"ל, דבהלכה זו מדובר אפי' כאשר לא יחסר בגוף המלאכה (לבעה"ב) כשלא ידקדק בזמן ולא יעבוד בכל כחו^א נולדוגמא – פועל בעל כח גדול, שגם אם לא יעבוד בכל כחו (או לא ידקדק בזמנו) יוכל להשלים המלאכה הקצובה ליום זה. וכיו"ב] – ומ"מ חייב לדקדק בזמנו ולעבוד בכל כחו מחמת התחייבות הפועל לבעה"ב שגופו קנוי לו. ועפ"ז מתורץ ג"כ: (א) למה הוזקק לראי' שאין

(א) משא"כ בהלכה ו, שעי"ז ש"לא יעשה מלאכה בכח" חסר בגוף המלאכה ויש הפסד לבעה"ב ממלאכה זו.

לקראת שבת

יט

ולכך אין לחלקו מן החיוב השני דלעבוד בכל כחו.

וזהו שינה מן הרמב"ם בלשונותיו, דהרמב"ם כתב בביאור הדין הראשון שלא יחליש עצמו, דהוי "מפני גזל מלאכתו של בעה"ב", דהוא סבר שטעם חיוב זה דלעבוד בכח, הוא מחמת שבלא זה אין כאן שם "מלאכה", ולזה מי שמחליש עצמו אינו ראוי כלל להיות פועל, כיון שאין שייך שתצא ממנו "מלאכה", וא"כ כבר בהיותו במצב זה ומשכיר עצמו לבעה"ב, ה"ה גזול את בעה"ב. משא"כ אדה"ז השמיט זה, כיון שלשיטתו לא זהו טעם החיוב דעבודה בכח, כ"א הוא מהא דקנוי הפועל לבעה"ב, וא"כ המחליש א"ע הוא רק גרם, דרק כשיתחיל לעבוד לאח"ז תהי' גזילתו, דלא יוכל למלאות חיובו לבעה"ב מה שיהי' מחוייב מצד היותו קנוי לו עתה ע"י שמשכיר א"ע עתה³⁵.

ולכך שינה ג"כ מן הרמב"ם, במה דהרמב"ם כתב ש"לא יעשה מלאכה בכח", והוא כ' ד"לא יוכל לעשות מלאכת בעה"ב בכח", היינו דהוא גרם, מה שאח"כ לא יוכל לעשות, אף שיהי' מחוייב אז להיותו עוסק ב"מלאכת בעה"ב" שהוא קנוי לו.

ובזה מיושב עוד שינוי, בסיום ל' הרמב"ם מה שיעקב "נטל שכר זאת כו'", דאדה"ז השמיט תיבת "זאת" וכ' "נטל שכרו"³⁶, ולהנ"ל הוא מחוור ביותר, דהא מיירי בהחיוב ד"בכל כחו", ולהרמב"ם הוא חיוב שני, ולכך הדגישו בפ"ע ("נטל שכר זאת"), דאף על זאת נטל שכר מבעה"ב (וכנ"ל בארוכה, דבזה הדגיש שהפועל מחוייב בזה לבעה"ב), אמנם לאדה"ז השכר שקיבל ע"ז הוא הוא שכר עבודתו, ואין בזה תוספת אחרת על משכורת מלאכתו בכלל, דכנ"ל כל החיובים שנמנו כאן הם משם אחד, ושכר עבודתו הרגיל ("שכרו") הוא אף על מה שעובד בכל כחו.

הרמב"ם, דס"ל דהוי דין ואיסור בפ"ע, מדגיש בלשונו (לא פעולת האדם, כ"א) הנפעל כבר אז – "שהרי תשש כחו (ותחלש דעתו)", שלכן כשעושה פעולות אלו אינו בגדר פועל העובד ובמילא הרי"ז בגדר "גזול מלאכתו של בעה"ב" גם לפני זמן המלאכה בפועל;

משא"כ אדה"ז, דס"ל שאינו איסור בפ"ע (כ"א) רק מסובב מהחיוב "לעבוד בכל כחו" וכשעושה מלאכה בלילה כו' הוא רק גרם כו' – מדגיש פעולת האדם: שהרי מחליש כחו (וגורם ש)לא יוכל לעשות מלאכת בעה"ב בכח.

36) בטור "נטל שכר בעוה"ז על כן", ובשו"ע "נטל שכרו בעוה"ז" – ובשניהם בהשמטת "אף".
ובלבוש "וזכה ונטל שכרו בעוה"ז ובעוה"ב".

יכול לחזור בו באמצע פעולתו כו' שנאמר כי לי בני" עבדים עבדי הם ולא עבדים לאבדים (ומוסיף על לשון הרמב"ם ומפרש) "שיעבדו שלא ברצונם מחמת שכבר נשכרו". והיינו שבזה מתבטא "לא עבדים לעבדים". אבל "גופו קנוי" למלאכתם (מהנהגות מרדכי ב"מ פרק האומנין, רמ"א שם): ולכן יש מי שאומר שאין לפועל או מלמד כו' להשכיר עצמו כו' יותר מג' שנים כו' ביותר מג' שנים יצא מכלל שכיר ונכנס בכלל עבד והתורה אמרה כי לי בני" עבדים כו'. וראה מחנה אפרים שם.

35) ואולי יש לומר, וזהו גם טעם השינוי בשו"ע אדה"ז "שהרי מחליש כחו" (כבטשו"ע שם),
וברמב"ם "שהרי תשש כחו ותחלש דעתו":

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
מליובאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

פנס החסידות המאיר את החיים

"גם בעלי-עסק שבעדת החסידים, אף שהתנהגו במנהג דרך ארץ דמשא ומתן
אבל עם זה כל הנחת מהותם ועצמותם הי' רק בעבודת ה'"

עם היות אשר עובדי ה' במוחם ועובדי ה' בלבם חלוקים המה באופני עבודתם אבל הצד
השוה שבהם ששניהם מסורים ונתונים המה איש איש מהם בענין עבודתו אשר זאת – לימוד
תורת החסידות ושקידת העבודה בעבודת ה' – רק זאת היא משאת נפשם ותעודתם בחיים
וזולת זאת הנה כל הדברים – אפילו היותר מוכרחים – בחיי האדם הם רק כטפל בלבד.

גם בעלי-עסק שבעדת החסידים, אף שהתנהגו במנהג דרך ארץ דמשא ומתן והיו בהם
גם עשירים גדולים ובעלי עסקים גדולים ונוסעים לרגלי מסחרם לחוץ לארץ, אבל עם זה כל
הנחת ("אריינלעג") מהותם ועצמותם הי' רק בעבודת ה' גם בשעה שעסקו במסחרם.

גודל ההתמסרות לתורת החסידות

החסיד ר' בנימין קלעצקער נ"ע, שהי' אחד מחשובי יקירי גאוני שקלאוו והי' לאחד מגדולי
חסידיו הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע והי' סוחר בעורות חיות יקרים ביותר ("פעלץ הענדלער"),
ולעתים קרובות הי' נוסע ליריד לייפציג ושמו הי' מפורסם בין החסידים היותר גדולים במדינה
ומחוץ למדינה.

לקראת שבת

כא

פעם כשהי' בלייפציג הלך לו לאחד החנויות לרגלי מסחרו ופתאום עמד לו אצל אחד החלונות של אחת החנויות ויעמוד שם כשבע שעות תפוס ברעיונותיו מבלי דעת ושמוע מהנעשה סביבו, עד שבא גיסו החסיד ר' פנחס רויזעס והניח ידו על כתפו ואמר בנימין מה הינך חושב, ואז פנה ר' בנימין ויבט בו בעיני תימה ואמר פנחס היכן היית ("וואו ביסטו געווען")? הלא הרבי אמר את הביאור על המאמר "שחורה אני".

המאורע הי' בקיץ תקפ"ב, והוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע אמר את הביאור על המאמר שחורה אני בשנת תק"ס או תקס"א כעשרים שנה מלפנים, וכה היתה התמסרותו של החסיד ר' בנימין לתורת החסידות והתעמקותו בתורת רבותיו הק', עד שבהלכו לרגלי מסחרו נזכר על אחד ממאמרי הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע ושכח על הכל ונדמה לו שעומד הוא לפני הוד כ"ק מורו ורבו הק' בליאזנא או בליאדי ושומע ממנו את המאמר, וכשגיסו הר"פ עוררו ממצולות מחשבותיו הסתכל בו במבט תימה ושאלו בדאגה ידידותית איפה היית הלא רבינו אמר הביאור על המאמר שחורה אני.

כ"ק חותני הרה"ק ר' אברהם זצוקל"ל נבג"ם זי"ע מקישינוב סיפר לי על אודות החסיד ר' חיים דובער נ"ע ווילענסקי מקרעמענטשוג – שהי' תלמיד ומחונך החסידים ר' דובער בר' משה נ"ע ור' דובער מאסעיעוו נ"ע שקבלו מהחסידים ר' ברוך נ"ע ור' שמואל נ"ע תומארעס – שהי' סוחר ביין ולזמנים קבועים הי' בא לקישינוב לקנות יין בשביל בית מסחרו בקרעמענטשוג.

פעם בא ר' חיים דובער לקישינוב ויסר לבית אחד הסוחרים לדבר אתו על דבר קניית יין. הסוחר לא הי' בביתו וישב רח"ד לחכות לו ויתעמק במחשבותיו וכשבא הסוחר לביתו וראהו יושב תפוס ברעיונותיו חכה לו שעה, שתיים, שלש וארבע וכשראה שעוד מעט ינטו צללי ערב ניגש אליו ויתן לו שלום, הרח"ד נתעורר ממעמקי מחשבותיו וישאל את האיש מתי בא לקרעמענטשוג, כי לרגלי עוצם התעמקותו בהשכלותו שכח על הכל והיכן הוא נמצא.

והנה לא זו בלבד אשר תורת החסידות היא מהותם ועצמותם של חסידי חב"ד אלא עוד זאת כי היא – תורת החסידות – והדרכותי' – יקרה אצלם מחייהם ממש.

החסיד שלא חפץ בעשירות

אחד מחסידי הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע ור' יקותיאל שמו – מעיר ליפלא פלך וויטעבסק – כאשר פעם אחת חפץ כ"ק אדמו"ר הזקן לברכו בעשירות אמר שאינו חפץ בזה שלא תטרידו העשירות מעבודתו בלימוד החסידות והתעסקות בעבודה, וכשרצה כ"ק אדמו"ר הזקן לברכו באריכות ימים, אמר "אך לא בחיי איכרים" ("פויערשע יארען"), דעינים להם ולא יראו ואזנים ולא ישמעו, שלא רואים אלוקות ולא שומעים אלוקות ("מען זעט ניט קיין געטליכקייט און מען הערט ניט קיין געטליכקייט").

אלו הן רק דוגמאות אחדות מארחות חיי החסידים אשר בכל דור ודור היו למאות, והם היו העומדים בראש עדות החסידים למקומותיהם, ואלפים מבעלי עסקים ובעלי מלאכה נהנו לאורם באור התורה ועבודה כל חד לפום שיעורא דילי', וגם העני – בדעת – שבעדת החסידים הי' לו סדר מסודר בזמנים קבועים להשתתף בלימוד החסידות ויום הש"ק הי' מוקדש לתורה ועבודת התפילה – אחר הטבילה קודם התפילה – והתוועדות במסיבת חסידים אשר שם הי' סופג לתוכו רוח טהרה בהאמנת אלוקות ורוממות ההשגחה פרטית ותעודת האדם בעלמא הדין על כל ימי השבוע, עד שגם חיי החולין שלו היו מוארים בפנס של חסידות.

